

Aanteekeningen omtrent de vogels van de Minahasa (N.O.-Celebes), II,

(met 1 tekstfiguur)

DOOR

J. G. VAN MARLE.

Het jeugdkleed van *Dendrobiastes rufigula* (Wallace).

Gedurende langen tijd waren van dezen vliegenvanger slechts enkele exemplaren bekend. Wallace beschreef een ♂, bij Manado verzameld (Proc. Zool. Soc. 1865), de Sarasin's verzamelden een ♀ in Centraal Celebes, Doherty verkreeg een paar bij Makassar en met een ♂ door Raven bij Koelawi (noordelijk Centraal Celebes; Riley 1916) bemachtigd, waren dit de eenige bekende stukken tot Heinrich een grotere serie, 16 stuks van Noord- en 8 stuks van Zuidoost-Celebes, bijeen bracht. Tot dusver werden jonge exemplaren niet verzameld en was het jeugdkleed nog onbekend. Coomans de Ruiter verzamelde 20-4-39 een jong exemplaar bij Koemesot aan den voet van den Klabat, waarvan wij het juveniele kleed hierbij beschrijven:

Bovenzijde: Kop, hals, mantel en rug donker grauw-bruin, bovenstaartdekveeren kastanjebruin, vleugel en staart donkergrauw, buitenvlag van slagpennen en staartveeren grauw-olijf, vleugeldekteveeren donkerbruin.
Onderzijde: Oogring, wangen, oorstreek, kin en keel isabelkleurig, borst, romp en flanken donkerbruin met isabelkleurigen ondergrond, buik en onderstaartdekveeren licht isabel, ondervleugeldekteveeren bruin. Boven-snavel donker hoornkleurig, ondersnavel licht hoornkleurig met donkere punt, pooten en teenen licht-strooegel, iris evenals bij de oude vogels donkerbruin.

Maten: vleugel 58 mm, snavel van het neusgat 7 mm, tarsus 17 mm.

Cacomantus merulinus subsp. nov.?, een nieuwe soort voor de Minahasa.

Als noordelijkste grens van de verbreiding van den kleinen koekoek, *Cacomantus merulinus celebensis* Stres., was tot dusver Tawaya en Parigi in Noord-Centraal-Celebes bekend, in het noorden was deze soort nog niet waargenomen. Coomans de Ruiter verzamelde op 30-5-39 bij Toemaratas (distrikt Langoan) op 630 m boven zee een ♀, dat hij als *Cacomantus merulinus* determineerde en dat ik bij gebrek aan voldoende materiaal naar Prof. Stresemann stuurde om zekerheid over de bestemming te hebben. Deze bevestigt met *Cacomantus merulinus* te doen te hebben, waardoor deze vogel met zekerheid als nieuwe soort voor de Minahasa in de lijst der daar voorkomende vogels opgenomen kan worden.

De ♀♀ van *Cacomantus merulinus celebensis* hebben een vleugelmaat van 102—107 mm, de vogel van Toemaratas meet 116 mm, dus ver daarboven. Prof. Stresemann schrijft mij dan ook, dat dit blijkbaar een nieuwe vorm van *Cacomantus merulinus* zou zijn, in het vrouwelijk geslacht van *Cacomantus m. celebensis* te onderscheiden door grotere vleugelmaat, aan

den balg donkerder pooten en meer witte (minder isabelkleurige) grondtoon der onderzijde.

Een onderzoek van meerdere exemplaren uit de Minahasa van dezen koekeek ware zeer gewenscht.

De kleurvariëteiten van *Tyto inexpectata* (Schlegel).

Tijdens het residentschap over de Minahasa van van Musschenbroek 1875—76 werd door dezen een natuurhistorische collectie bijeengebracht, waarvan een deel der vogels in het Leidsch museum kwam. In „Notes from the Royal Zool. Museum of the Netherlands at Leiden” beschreef prof. H. Schlegel uit deze collectie een nieuwe soort uil. Om zijn verwondering vast te leggen, naast den door hem in 1866 beschreven *Tyto rosenbergii*, een tweeden kerkuil aan te treffen, noemde hij dezen *Tyto inexpectata*.

Celebes bleef buiten het brandpunt der ornithologische onderzoekingen en 55 jaar bleef van Musschenbroek's exemplaar het eenige bekende stuk, tot in 1931 Heinrich van zijn reis vier exemplaren meebracht, n.l. 3 ♂♂ uit Koemesot (250 m boven zee) aan de oostzijde van den vulkaan Klabat en 1 ♀ van Roeroekan (700 m boven zee) tusschen de vulkanen Mahawoe en Masarang gelegen. Deze vogels worden door prof.



Foto Coomans de Ruiter

De Kelelondey hoogvlakte (Sopoetan complex) 1380 m boven zee, waar *Tyto inexpectata* verzameld werd; 27 Augustus 1939.

Stresemann uitvoerig in „Journal für Ornithologie” Juli 1940 beschreven.

In 1939 verzamelde Coomans de Ruiter nog vier exemplaren, zoodat thans 9 stuks van deze uilensoort, allen uit de Minahasa, bekend zijn. Deze laatste 4 exemplaren zijn: 1 ♂ uit Koemesresot, een broedpaar ♂ en ♀ uit dezelfde plaats en een ♂ van de hoogvlakte van den vulkaan Sopoetan 1500 m boven zee. Het broedgebied blijkt dus niet alleen zich over de geheele Minahasa uit te strekken, doch ook verticaal is een verbreiding van 250 m boven zee tot 1500 m boven zee hiermede geconstateerd.

Maten dezer exemplaren zijn:

			Vleugel	staart	tarsus
No. 441 Koemesresot	13-3-39	♂	244 mm	108 mm	60 mm
„ 499 „	8-4-39	♂	245 „	108 „	60 „
„ 711 Sopoetan	17-6-39	♂	239 „	104 „	61 „
Coll. Heinrich,					
Koemesresot	27-2/12-3-31	♂	240, 252, 253 mm	102, 112, 112 mm	58, 61, 61 mm
Schlegel			(265)	(122)	(68)
No. 498 Koemesresot	28-4-39	♀	272 „	121 „	70 „
Coll. Heinrich,					
Roeroekan	29-1-31	♀	249 „	115 „	61 „

Het met 499 gepaarde ♀ 498 blijkt in alle afmetingen ver boven de bekende maten uit te gaan en moet als een reus onder haar soortgenooten worden beschouwd. Schlegel's exemplaar werd door mij in het Leidsch Museum gemeten.

Wat kleur betreft zijn de verschillen zeer groot:

Bij No. 499 hebben de bruine veeren aan nek en rug zwarte uiteinden met op den rug hier en daar een wit vlekje en zijn de schouderveeren geheel zwart, zoodat de bovenzijde een zeer donkeren indruk maakt. Op de eerste slagpen ontbreken de bruine dwarsbanden.

Bij Nos. 441 en 499 zijn de zwarte uiteinden van de veeren aan de bovenzijde meer gereduceerd en wordt de bruine kleur hierdoor zichtbaar, terwijl meerdere witte en bruine vlekjes in het zwart een gemengd bruin-zwarte kleur aan de bovenzijde geven; hier zijn bruine vlekken op de eerste slagpen aanwezig.

Bij No. 711 ontbreken de zwarte uiteinden vrijwel geheel en overheerscht het bruin zoodanig, dat de bovenzijde een met kleine zwarte vlekjes getinte bruine kleur heeft; de buitenvlag van de eerste slagpen is hier bruin, met zwarte vlekken. Deze vogel is als 't ware het negatief der anderen. Het door Schlegel beschreven type komt hiermede overeen en uit Stresemann's beschrijving van het ♀ 3462 coll. Heinrich maak ik op, dat ook deze vogel de roodbruine kleur heeft.

Het blijkt, dat bij deze vogel twee kleurvarianties optreden, uit het weinige beschreven materiaal zijn overgangen tusschen de bruine en de bruin-zwarte variëteit niet gebleken.

Merkwaardig is, dat het donkerste exemplaar de lichtste onderzijde heeft, waarin de witte kleur sterk naar voren komt, terwijl het geheel bruine

exemplaar op de onderzijde egaal lichtbruin is met ronde bruin-zwarte vlekjes. Met recht *Tyto inexpectata*!

Uit het feit, dat Coomans de Ruiter evenals ook in 1931 Heinrich vier van deze vogels verzamelde, zou men kunnen opmaken, dat *Tyto inexpectata* niet zoo zeer zeldzaam voorkomt in de Minahasa. In het dichte oerwoud leeft deze uil in boomholten (te Koemesot in die van *Elmerrillia ovalis*, de Dandy boom). Op 8 April 1939 werd aldaar het broedpaar 498/499 verzameld, waarvan het ♀ een legrijp ei droeg, dat helaas door hagelkorrels werd stukgeschoten. Eerst na hard kloppen tegen den boom verlieten de uilen de nestplaats en konden worden geschoten. Helaas verzuimde de jager de nestholte te onderzoeken, wellicht waren hierin eieren gevonden. Het exemplaar 711 werd omstreeks middernacht in een vleermuizenet gevangen op de hoogvlakte van Kelelondey (Sopotan complex). De veronderstelling van Heinrich, die ook een *Tyto inexpectata* uit een vleermuizenet kreeg, dat deze uil van vleermuizen zou leven, vindt geen bevestiging, de maaginhoud kon bij een dezer stukken gedefinieerd worden en bleek een muis te bevatten. Behalve *Tyto inexpectata* werden in dergelijke netten ook bergspreeuwen (*Enodus*), een fraaie jufferduif (*Ptilinopus superbus*) en de op Celebes zoo zeldzame *Hieraëtus kieneri formosus* Stres. gevangen. Deze netten (zie duidelijke foto in Heinrich, „der Vogelschnarch) worden veelal in z.g. vlieggeulen opgesteld, waarvan behalve vleermuizen ook vogels gebruik maken. *Hieraëtus kieneri* had een pas geslagen jufferduif in de klauwen. Inlandsche namen voor deze vogel zijn Menea-Tontemboansch, Ngék-ngék of Ngak-ngak-Tonseasch, Kéak-Tomboeloesch.

Twee vormen van *Ninox scutulata* in de Minahasa.

Bij het doorzien van een serie van deze, in de Minahasa op den wintertrek uit het Noorden geregeld voorkomende, uiltjes der soort *Ninox scutulata* kwam ik tot de conclusie met twee verschillende vormen te doen te hebben. Het door mij onderzochte materiaal bestond uit negen stuks, nl.:

No. 141 ♂	26-11-38	Pakin;	vleugel	237 mm.
„ 148 ♂	28-11-38	„	„	220 „
„ 156 ♂	7-12-38	Mapanget;	„	206 + X mm.
„ 371 ♂	15-2-39	Pakin;	„	222 mm.
„ 440 ♂	13-3-39	Koemesot;	„	209 „
„ 101 ♀	14-11-38	Pakin;	„	215 „
„ 129 ♀	28-11-38	„	„	230 „
„ 175 ♀	15-12-38	Mapanget;	„	215 + X mm.
„ 455 ♀	15-3-39	Koemesot;	„	221 mm.

De ♂♂ 148 en 440 en het ♀ 101 vallen in deze serie op door het vele bruin; op de onderzijde, van de kin tot de stuit en over de dijen zijn zij zeer donkerbruin, de veeren hebben hier lange crème-kleurige randen en op de bovenzijde is een donkerbruine gloed.

De overige zes stukken hebben daarentegen zeer breede witte randen aan de veeren op de onderzijde, waardoor deze in vergelijking met de bovengenoemde drie exemplaren een lichten indruk maken en hebben op de bovenzijde een aschgrauwe tint, terwijl de witte vlekken op de vleugeldekveeren

tot witte dwarsbanden samengesmolten zijn en de staart een vuilwitte zoom aan het uiteinde heeft, welke bij de drie eerstgenoemde vogels nauwelijks aanwezig is.

De Nos. 156 en 175 zijn in de rui en hebben een incompleten vleugel, voor de overige grauwe stukken is de vleugel 237—222 mm voor de ♂♂, 230—221 voor de ♀♀.

De bruine ♂♂ 148 en 440 en het ♀ 101 moeten tot den nominaatvorm *N. s. scutulata* Raffles van Japan gerekend worden, de anderen tot den siberischen vorm *N. s. ussuriensis* But.; als vleugelmaat voor den eerstgenoemden vorm geeft Hartert (Vögel der Palaearktischen Fauna) 212—227 mm, voor *N. s. ussuriensis* tot 237 mm.

N. s. ussuriensis zou ook op Borneo op den trek voorkomen, terwijl Blasius voor Sanghir een vogel met een vleugellengte van 242 mm opgeeft, welke onder dezen vorm gerekend zou moeten worden.

De vroegste waarneming van deze soort was voor Celebes 24 September (Schlegel), de laatste datum tot dusver bekend voor een vogel uit Heinrich's verzameling was 7 Maart. No. 455 brengt dezen datum op 15 Maart.

Een eerste vondst van *Porzana pusilla* op Celebes.

Op 17 Juni 1939 verzamelde Coomans de Ruiter te Toemaratas aan den voet van het Sopoetan-complex een juveniel ♀ van *Porzana pusilla*, dat hij aanvankelijk als *Poliolimnas cinereus* etiketteerde. Zonder eenigen twijfel is dit echter een exemplaar van *Porzana pusilla*. Deze vogel (coll. van Marle-Coomans de Ruiter, no. 712) heeft het jeugdkleed met lichte keel en buik en de lichtbruine kop, hals en borstzijden. De groote slagpennen zijn geruid en nog niet geheel volgroeid, zoodat de vleugel een lengte van slechts 77 mm heeft.

Gezien het kleed van dezen vogel, dat met het herfst- en winterkleed van noordelijke vogels overeenkomt, en den laten verzameldatum, moet deze soort als broedvogel van Celebes beschouwd worden.

Wij hebben dezen vogel vergeleken met 4 zomervogels uit Japan uit de coll. Sillem-van Marle en een serie van 6 wintervogels van West-Java, verzameld door Dr J. Verwey. Zoowel de Javavogels als die uit Japan hebben in dit kleed een minder helderwitte keel en buik, terwijl de zijden van kop, hals en borst bij den Celebesvogel niet aardbruin, zooals bij die van Java en Japan, doch meer licht-kaneelbruin zijn. Bij dit exemplaar van Celebes is bovendien op de bovenzijde het wit in geringere mate aanwezig, doordat de vlekjes kleiner zijn, terwijl vooral bij de vogels van Java de zwartbruine centra der veeren de kop, hals en rug grooter zijn en daardoor de geheele bovenzijde een donkerder aanzien geven.

Volgens beschrijving zou deze vogel kunnen behooren tot den door Riley ¹⁾ beschreven vorm *P. p. mira* van Borneo, waartoe wij haar, zolang niet meer materiaal, zoowel van Celebes als van Borneo, anders uitwijst, zouden willen rekenen.

¹⁾ J. H. Riley: Three new Birds from Banka and Borneo; Proc. Biol. Soc. of Washington, 19 May 1938, p. 95.

Maten van den bovenbeschreven vogel zijn als volgt: vleugel 77 mm + X; tarsus 26 mm; middenteen met nagel 35 mm; snavel, gemeten van den schedel af, 17 mm; de staart ontbreekt. Kleuren van de weeke deelen volgens etiket: pooten grijs; bovensnavel licht olijfgroen; ondersnavel licht olijfgroen met hoornkleurigen punt. Aan den balg is de ondersnavel zeer lichtgeel, lichter dan in *P. p. pusilla*, wat met de beschrijving van Riley's Borneovogel overeenkomt.

Waarnemingen van deze soort in den Indischen Archipel zijn schaarsch; waarschijnlijk zal de verscholen levenswijze van dit weinig opvallende vogeltje hiervoor de reden zijn. Dr Verwey deelt ons echter mede, dat hij binnen enkele maanden tijds ruim 30 exemplaren van vogelvangers op West-Java ontving. Behalve van Java zijn slechts waarnemingen van Borneo ¹⁾ en Sumatra (Robinson & Kloss) ²⁾ bekend, terwijl zich in het Leidsch Museum een stuk van Ceram (♂, 18 Oct. 173; van Musschenbroek leg.) bevindt.

Resultaten van het ringonderzoek betreffende den vogel- trek, ingesteld door het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, XXVII

DOOR

Dr G. C. A. JUNGE.

Zooals begrijpelijk is heeft het ringonderzoek in 1939 zeer te lijden gehad van den internationalen toestand. Het uitbreken van den oorlog veroorzaakte, dat in het najaar zeer weinig terugmeldingen binnenkwamen, terwijl ook veel minder vogels geringd werden. Het totaal aantal geringde vogels bedraagt slechts ruim de helft van het aantal, dat in den laatsten tijd jaarlijks geringd werd. Ondanks deze ongunstige omstandigheden ontving het Museum nog belangrijke terugmeldingen, vooral betreffende eenden en steltloopers. Aan alle medewerkers betuigt het Museum wederom hartelijk dank, evenals aan mej. J. M. van Roon, die verreweg het grootste deel der administratieve werkzaamheden verrichtte.

Phalacrocorax carbo sinensis (Shaw en Nodder) — Aalscholver.

Niet opgenomen zijn waarnemingen van 12 vogels, die tot 10 jaar (2 maal 7 jaar) na den datum van het ringen in de kolonie werden gezien. Vroegste datum 29 Maart, laatste datum 23 Juli. Wanneer de plaats van het ringen niet is vermeld, geschiedde dit te Lekkerkerk.

Niet-geslachtsrijpe vogels:

158277	17-5-1936	8-1-1939 dood gevonden bij Rockanje.
175106	28-5-1938	25-1-1939 gevangen bij Vreeswijk.
164105	20-5-1936	27-1-1939 dood gevonden bij Jutphaas.
		Drimmelen

¹⁾ F. N. Chasen: A Handlist of Malaysian Birds; Bull, Raffles Mus., Dec. 1935, p. 26.

²⁾ H. C. Robinson, C. Boden Kloss & E. Jacobson: On a large collection of Birds chiefly from West Sumatra made by Mr. E. Jacobson; Journal of the F. M. S. States Mus., March 1924, p. 213.